

Justitiedepartementet, Ju2020/02783/L2

Remissyttrande över Ds 2020:18 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål

Länsstyrelsen Östergötland välkomnar möjligheten att lämna synpunkter på departementsserien och utgår i svaret framför allt från ett jämställdhets- och barnperspektiv, med fokus på situationen för kvinnor och barn som kan befinna sig i en utsatt situation på grund av hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Utöver de inledande avsnitten med generella kommentarer, följer synpunkterna utredningens rubriksättning.

Inledning

Bortförande av barn är ett allvarligt problem. Det kan sällan anses vara barnets bästa då ett barn förts bort olovligen, oavsett om det är inom ramen för en konflikt om vårdnad mellan föräldrar eller om föräldrarna är överens om att olovligen föra bort ett barn över landsgränser. I detta remissyttrande över Ds 2020:18 är emellertid fokus på de barn som förts bort inom ramen för upptagningen av Bryssel II-förordningen dvs. inom ramen för en internationell vårdnadstvist mellan vårdnadshavare inom EU. Fokus för Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck är de fall då det även förekommer hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland kan inledningsvis konstatera att det finns stora, generella brister i samhället för målgruppen unga personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Det är tydligt via Länsstyrelsen Östergötlands stödtelefon för yrkesverksamma som behöver råd och konsultation i situationer där barn och vuxna är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat förtryck, våld, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, att olika kommuners hantering och rutiner skiljer sig mycket åt vad gäller målgruppen. Länsstyrelsen Östergötlands rapport *"Nationell kartläggning: Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta – under 2019"* visade att av de 43 av 192 kommuner, som svarade på en enkät avseende socialtjänstens verksamhet, uppgav att de hade kännedom om bortförda personer under 2019. Sammanlagt rör det sig om 199 personer, varav 86 procent barn. Även om samtliga bortföranden av barn inte träffas av Bryssel II-förordningens regler, döljs det garanterat fall av barn som lever i en hederskontext och som olovligen förs bort inom ramen för Bryssel II-förordningens område. Det finns väldigt lite information om hur områdena korrelerar med varandra, och målgruppen eller de särskilda svårigheter som kan uppstå kring dem nämns inte heller i skrivelsen. Länsstyrelsen Östergötland saknar en konsekvensanalys av hur dessa barn drabbas inom ramen för promemorian område, och önskar att regeringen i propositionen

inkluderar målgruppen och hur dessa försvårande faktorer påverkar området, för att säkerställa rättssäkerhet även för dessa barn.

5 Interna behörighetsregler och beslut om tillfälliga åtgärder

Länsstyrelsen Östergötland ser positivt på de nya skrivningarna i *Bryssel II-förordningen* som tydliggör barns rätt till delaktighet och barns rätt att uttrycka sina åsikter. Länsstyrelsen Östergötland välkomnar särskilt införandet av en möjlighet för socialnämnden att höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande (i både den nya kompletteringslagen och i lag (2012:318) om 1996 års Haagkonvention). För barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan det vara avgörande att få en möjlighet att höras utan närvaro av vårdnadshavare eller andra släktingar. Det bör även i samband med detta förtydligas att de yrkesverksamma som möter barnet behöver vara särskilt observanta på vittnesmål om hedersrelaterat våld eller annat våld, då de möter barn som blivit bortförda till ett annat land av den ene vårdnadshavaren. Det bör finnas tydliga riktlinjer för hur yrkesverksamma ska agera i mötet med barnet. Förutom att inhämta barnets åsikt avseende den pågående konflikten och ett eventuellt återvändande ska även barnets utsatthet för t.ex. hedersrelaterat våld och förtryck uppmärksammas.

I *Bryssel II-förordningen* finns regler om behörig domstol, och huvudregeln är alltså att det är domstolen i det land där barnet hade sin hemvist som har behörighet i mål om till exempel bortförande och kvarhållande av ett barn. Syftet är att motverka bortföranden och kvarhållanden i utlandet. Det finns två undantag till huvudregeln om behörig domstol och Länsstyrelsen Östergötland anser att ett av de två undantagen behöver förtydligas, nämligen när bortförandet och kvarhållandet har accepterats av varje person eller institution som har vårdnaden av barnet. Länsstyrelsen Östergötland ser en risk att fallet då inte prövas i en domstol som har kännedom om eventuell underliggande problematik i familjen, till exempel hedersrelaterad problematik och att den vuxna som är kvar i Sverige kan vara pressad och hotad av släktingar att acceptera bortförandet. För att säkerställa rättssäkerheten för barn i dessa familjer menar Länsstyrelsen Östergötland att om det finns en sådan misstanke bör fallet istället prövas av den domstol som är behörig enligt huvudregeln.

6 Barns delaktighet

Länsstyrelsen Östergötland välkomnar tydliggörandet i *Bryssel II-förordningen* att barnets åsikt och inställning så långt som möjligt ska klarläggas, och att det inte längre krävs att barnet uppnått viss ålder eller mognad. Detta medför att den som fullgör ett uppdrag enligt Lag (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn, överflyttningslagen, bör alltid försöka klarlägga barnets inställning, oavsett till exempel ålder. Länsstyrelsen Östergötland anser att det är lämpligt att inte uttala exakt hur barnet bör höras, utan det bör lämnas till domstolen att göra en lämplighetsbedömning i det enskilda fallet utifrån barnets bästa. Om domstolen underlåter detta kan annan stat vägra att erkänna avgörandet. Det krävs en tydlighet för att förändringen i överflyttningslagen inte ska kunna tolkas som en försämring. Detta då "så långt det är möjligt" eventuellt skulle kunna möjliggöra en lösare tolkning än ursprungsskrivelsen "skall inhämta barnets mening om det inte är omöjligt med hänsyn särskilt till barnets ålder och mognad" vilket ju inte är syftet.

Det finns några få undantag från regeln att utländska avgörande inte får vägras av annan stat, till exempel när det finns starka skäl att avgöra ärendet utan att höra barnet med beaktande av ärendets brådskande natur då det råder en överhängande fara för barnets fysiska eller psykiska integritet eller liv och då ytterligare dröjsmål skulle kunna medföra en risk att denna fara förverkligas. Länsstyrelsen Östergötland delar bedömningen att undantaget behövs för att säkerställa barnets rätt till säkerhet och trygghet, men anser att det måste vara tydligt för yrkesverksamma som möter barnet i en sådan situation att inte avsluta ärendet i samband med detta, utan att samhället måste fortsätta verka för barnets bästa och undersöka barnets situation och behov av stöd.

Det tydliggörs i skrivelsen att om barnet har en bestämd önskan om vårdnad, boende och umgänge, och har nått en sådan mognad att den bör respekteras, bör domstolen i allmänhet följa barnets vilja. Det föreslås i samband med detta inte några förändringar av Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, eller Socialtjänstlag (2001:453), SoL, då lagstiftningarna i dessa fall går längre än vad som krävs enligt Bryssel II-förordningen. Länsstyrelsen Östergötland delar denna bedömning, men vill i samband med detta tydligt påtala att de yrkesverksamma och den domstol som möter barnet och ska göra en bedömning av barnets åsikt och mognad, även behöver ha kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland välkomnar förändringen i sekretesslagstiftningen och framför allt införandet av § 7a som är positiv och stärker skyddet för utsatta.

8 Internationella bortföranden av barn

Länsstyrelsen Östergötland välkomnar att regleringar avseende bortförande av barn samlas i ett nytt kapitel i *Bryssel II-förordningen* i syfte att området blir mer lättöverskådligt för rättstillämparna.

Angående alternativ tvistlösning, medling, vill Länsstyrelsen Östergötland särskilt lyfta fram hedersrelaterat våld och förtryck som försvärande faktor som en del av våld i nära relationer (skäl 43). Det är inte lämpligt att försöka medla mellan vårdnadshavarna att hitta en samförståndslösning om det finns en problematik kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck, och för att kunna avgöra det krävs ökad kunskap om problematiken hos svenska domstolar.

9 Placering av barn över landsgränserna

Länsstyrelsen Östergötland vill särskilt lyfta fram att det krävs större tydlighet att tidsfristen för inom vilken den anmodade medlemsstaten ska översända sitt avgörande om att bevilja eller vägra ett godkännande sätts till tre månader. Denna ändring läggs enligt förslag i skrivelsen in endast med hänvisning i LVU. Inom utredning av barn och åtgärder enligt LVU är fyra månader en vedertagen tidsfrist. Alla avsteg från den bör skrivas ut direkt i lagen.

Förslag i promemorian är att en fråga om godkännande av placering av ett barn i Sverige ska prövas av socialnämnden i den kommun där barnet avses bli placerat, vilket Länsstyrelsen Östergötland inte har några synpunkter på. Däremot förtydligas i skrivelsen att barn kan placeras över landsgränsen endast med stöd av SoL och det konstateras att tvångsomhändertaganden aldrig kan bli aktuella utomlands. För vissa barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck skulle en tvångsplacering utomlands medföra ett bättre skydd än vid en nationell placering. Länsstyrelsen Östergötland är medveten om att promemorian inte tar sikte på denna fråga specifikt, men vill ändå i sammanhanget passa på att lyfta att det

skulle vara en önskvärd utveckling att öppna för möjligheten att göra skyddsplaceringar inom ramen för LVU utanför Sveriges gränser. Utrymmet att använda den möjligheten skulle vara förbehållet de fall då säkerheten svårligen kan säkerställas på annat vis. Länsstyrelsen Östergötland delar bedömningen att tvångsomhändertaganden i sig är en ingripande åtgärd, men vill ändå att området utreds särskilt då det i vissa fall skulle underlätta skyddet för enskilda barn och unga.

Ärendets beredning

Beslutet har fattats av länsråd Ann Holmlid med sakkunnig Sara Bäckström som föredragande. I den slutliga handläggningen av detta ärende har, utöver beslutande, följande deltagit: Sakkunniga Matilda Eriksson, Christina Malmqvist och Lina Rundqvist, Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck samt utvecklingsledare mäns våld mot kvinnor och prostitution och människohandel för sexuella ändamål Johan Landstedt vid Länsstyrelsen Östergötland.

Ann Holmlid
Länsråd

Sara Bäckström
Sakkunnig hedersrelaterat våld och förtryck

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.